

АНОТАЦІЯ

Коломієць Ю.Ю. **«Управління грошовими потоками в системі ризик-менеджменту банку в умовах цифрової економіки»** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Міністерства освіти і науки України. Харків, 2026.

Дисертаційна робота присвячена комплексному розв'язанню нагальної проблеми формування ефективної системи управління грошовими потоками у банківських установах в контексті прискореного розвитку цифрової економіки. Дослідження зосереджено на розробці сучасного теоретико-методичного інструментарію для підвищення точності оцінки та прогнозування ключових банківських ризиків, що є запорукою фінансової стійкості та конкурентоспроможності в умовах фінансово-технологічної трансформації.

Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методичних засад та розроблення практичного інструментарію управління грошовими потоками банку на основі удосконалення підходів до оцінювання, прогнозування та мінімізації ризиків у системі ризик-менеджменту в умовах цифрової економіки.

Об'єктом дослідження є процеси управління грошовими потоками банку в системі ризик-менеджменту, а саме операційний процес управління ризиками та моніторингу.

Предмет дослідження – теоретико-методичні положення, методичні підходи та практичний інструментарій управління грошовими потоками банку, оцінювання і прогнозування банківських ризиків, а також розробку стратегій управління в умовах цифрової економіки.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення завдань дисертаційної роботи використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Методи аналізу і синтезу застосовано для дослідження теоретичних засад управління грошовими потоками банку в системі ризик-менеджменту, ідентифікації та класифікації банківських ризиків. Метод узагальнення використано для систематизації наукових підходів, формування концептуальних положень дослідження та обґрунтування складових механізму управління грошовими потоками банку. Порівняльний аналіз застосовано для зіставлення методик визначення резервів за кредитними операціями відповідно до вимог Національного банку України та міжнародних стандартів фінансової звітності. Економіко-математичні та кількісні методи, зокрема лінійну та логістичну регресію, дерева рішень, використано для оцінювання ризиків і побудови моделей підтримки управлінських рішень. Метод головних компонент застосовано для виявлення ключових факторів впливу та зниження розмірності вхідних даних. Методи машинного та глибокого навчання, зокрема нейронні мережі, рекурентні нейронні мережі та LSTM, використано для прогнозування грошових потоків банку, оцінювання ризиків і формування адаптивних сценаріїв управління. Сценарний аналіз і стрес-тестування застосовано для оцінювання впливу комплексних ризиків на ліквідність, капітал і фінансову стійкість банку, а також для обґрунтування стратегій реагування на ризикові події.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем управління грошовими потоками, ризик-менеджменту банку та цифровізації фінансового сектору, законодавчі та нормативно-правові акти України, зокрема документи Національного банку України, міжнародні стандарти фінансової звітності, рекомендації Базельського комітету з питань банківського нагляду, дані фінансової звітності банківських установ, статистичні та макроекономічні показники, інформація бюро кредитних історій, дані про судові рішення, податкові

заборгованості, а також структуровані й неструктуровані дані з відкритих джерел та ресурсів мережі Internet, включаючи соціальні мережі. У роботі також використано результати власних розрахунків, аналітичних узагальнень і моделювання автора.

У дослідженні було обґрунтовано теоретичні засади та сформульовано практичні рекомендації щодо оптимізації управління грошовими потоками в рамках системи ризик-менеджменту банку шляхом використання передових методів моделювання та алгоритмів Data Science. Для досягнення мети були вирішені такі ключові завдання: здійснене кількісне моделювання валютного ризику та розроблено прогностичну модель розміру загальної відкритої валютної позиції, враховуючи необхідність дотримання нормативних вимог; розроблені інструменти оцінки кредитного ризику та проведено порівняльний аналіз філософії формування резервів за виданими кредитами відповідно до вимог Національного банку України та Міжнародних стандартів фінансової звітності; застосовано сценарний підхід для оцінки впливу комплексного ризикового шоку (поєднання валютної та кредитної складових) на ключові показники фінансової стійкості банківської установи; сформовано цілісний механізм оцінювання банківських ризиків на основі інструментів машинного та глибокого навчання та запропоновано стратегічні управлінські рішення для забезпечення сталості грошових потоків.

У першому розділі дисертаційного дослідження представлено особливості розвитку банківських структур в умовах цифрової економіки та визначено основні напрями трансформації банківської діяльності під впливом цифровізації. Проаналізовано ефективність управління грошовими потоками в банківській системі України, що дало змогу виявити ключові проблеми та тенденції у сфері забезпечення ліквідності й фінансової стійкості банків. На основі отриманих результатів розроблено механізм управління грошовими потоками банку в системі ризик-менеджменту, який поєднує аналітичні, контрольні, прогностичні та адаптивні компоненти прийняття рішень. Також набули подальшого розвитку методичні підходи до

оцінки кредитного ризику шляхом розроблення та емпіричного зіставлення моделей формування резервів за вимогами НБУ та принципами МСФЗ, що дає змогу підвищити обґрунтованість вибору політики резервування.

У другому розділі дисертаційного дослідження удосконалено методичні підходи до оцінки ризиків банку на основі застосування методів машинного навчання в системі ризик-менеджменту. Зокрема, розроблено інструментальні підходи до оцінки валютного ризику, які дають змогу визначати вплив шоківих змін валютного курсу на нормативні показники діяльності банку та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо коригування валютної позиції. Здійснено порівняльний аналіз методик визначення величини резервів за виданими кредитами відповідно до вимог НБУ та МСФЗ, за результатами якого встановлено, що підходи НБУ є більш консервативними та орієнтованими на забезпечення фінансової стійкості банку, тоді як підхід МСФЗ 9 має прогностичний характер і потребує застосування складнішого аналітичного інструментарію. Набули подальшого розвитку методичні підходи до оцінки кредитного ризику шляхом розроблення та емпіричного зіставлення моделей формування резервів за методиками НБУ та МСФЗ, що створює аналітичне підґрунтя для вибору обґрунтованої політики резервування. Крім того, розроблено стрес-сценарій комплексного впливу валютного та кредитного ризиків, який дає змогу оцінити їхній вплив на адекватність капіталу, фінансовий стан банку та рівень його вразливості, що підвищує якість планування капіталу і результативність ризик-менеджменту.

У третьому розділі дисертаційного дослідження обґрунтовано доцільність використання інтелектуальних інструментів для вибору оптимальних стратегій управління ліквідністю та грошовими потоками банку. Запропоновано механізм прийняття управлінських рішень на основі рекурентних нейронних мереж, зокрема LSTM, для формування прогностичних сценаріїв та визначення ефективних управлінських рішень. Розроблено концептуальну модель сценарного управління грошовими потоками банку та

сформовано класифікацію ризикових сценаріїв для ринкового, кредитного та операційного ризиків як підґрунтя для стрес-тестування і планування управлінських заходів. Побудовано динамічну модель управління грошовими потоками банку, що дає змогу оцінювати вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на ліквідність і платоспроможність банку. За результатами сценарного аналізу обґрунтовано стратегії мінімізації ризиків і розроблено дорожню карту рекомендацій «Завдання» – «Актуальність» – «Рішення» – «Результат» щодо диверсифікації джерел фінансування, посилення скорингових процедур та вдосконалення управління строковістю активів і пасивів. Впровадження запропонованих адаптивних сценаріїв дозволить банку підвищити рівень ліквідності та фінансової стійкості, забезпечуючи ефективне реагування на ризикові події. Реалізація запропонованих підходів забезпечує підвищення фінансової стійкості та адаптивності банку в умовах цифровізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього використання банківськими установами:

- моделі оцінки валютного та кредитного ризиків можуть бути імплементовані у внутрішні системи банків для підвищення точності прогнозування та зниження рівня проблемної заборгованості;
- розроблений стрес-сценарій та порівняльний аналіз методик резервування (НБУ та МСФЗ) є інструментом для обґрунтованого вибору стратегічного курсу банку щодо формування резервів для покриття кредитних ризиків;
- запропонований механізм вибору оптимальної стратегії управління грошовими потоками, заснований на глибокому навчанні, може використовуватися керівництвом банку для генерування інструментів стратегічного планування;
- практичні рекомендації щодо диверсифікації джерел фінансування та оптимізації щоденної ліквідності сприяють підвищенню фінансової стійкості банку та зниженню операційних витрат.

Окремі результати дослідження (теоретичні положення, методичні розробки, узагальнення і висновки), підтверджуються впровадженням у навчальний процес підготовки бакалаврів 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» в межах освітньо-професійної програми «Банківська справа та фінансовий консалтинг» та магістрів спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» в межах освітньо-професійної програми «Фінансові технології та банківський бізнес» ННІ «Каразінський банківський інститут» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Довідка №б/н від 14.01.2026 р.). Зокрема актуальність та проблематика дисертаційного дослідження врахована в робочих програмах з навчальних дисциплін: «Банківська студія «Банківська система», «Банківські операції», «Аналіз банківської діяльності» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти; «Банківський менеджмент», «Ризик-менеджмент у банку», «Банківське регулювання та нагляд» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені та використовуються як інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності певних суб'єктів господарювання, зокрема:

- АТ «ВСТ БАНК» (м. Харків) (довідка № 006618 від 06.01.2026 р.), в діяльність якого впроваджено рекомендації щодо удосконалення методів прогнозування грошових потоків за допомогою Big Data та машинного навчання. Така інтеграція в систему прийняття рішень банку дозволить не лише оптимізувати щоденні операції банку, а й стати стратегічним інструментом для управління ризиками та досягнення довгострокових цілей розвитку;

раніше - ЛІГА ЗАКОН) — українська продуктова ІТ-компанія (довідка № 11 від 07.01.2026 р.), в діяльність якої було впроваджено застосування аналітичних моделей у цифровому каналі, що забезпечує методологічну цілісність, структурованість та відповідність сучасним підходам до опрацювання даних у діджитал-середовищі. Особливого інтересу набула

матриця факторних навантажень як одного з ключових методів факторного аналізу, що широко застосовується в цифрових каналах для сегментації аудиторії, побудови рекомендаційних механізмів та оптимізації користувачьких сценаріїв. Використання даної методології забезпечить високу якість аналізу, підвищить достовірність висновків і дозволить інтегрувати результати моделювання в цифровий канал відповідно до сучасних стандартів роботи з даними у діджитал-сфері.

Напрямок дисертаційного дослідження відповідає тематиці науково-дослідних робіт кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій ННІ «Каразінський банківський інститут», зокрема за темою «Управління ризиками банку в умовах цифрової економіки» (державний реєстраційний номер 0124U004391), де здобувачем виконано складові підрозділи розділу 1 «Інноваційні підходи до організації ризик-менеджменту банків в умовах цифрової економіки» в частині розкриття сучасних процесів діджиталізації та цифрової трансформації в банківській діяльності, та складові частини розділу 2 «Моделювання ризиків банківської діяльності в умовах цифрової трансформації», де здобувачем запропоновано концептуальну схему моделювання ризиків банківської діяльності для стабілізації фінансового стану банку.

Сукупність одержаних результатів має наукову новизну та формує теоретико-прикладне значення, яке полягає в розвитку теоретико-методичних засад управління грошовими потоками банку в системі ризик-менеджменту в умовах цифрової економіки та в розробленні цілісного науково-методичного інструментарію оцінювання банківських ризиків, прогнозування грошових потоків, формування адаптивних сценаріїв і вибору стратегічних рішень. У межах дослідження обґрунтовано інтегрований підхід до управління грошовими потоками банку, удосконалено концептуальні та методичні підходи до оцінювання валютного і кредитного ризиків, формування багаторівневих сценаріїв управління, вибору оптимальної стратегії та оцінювання результативності цифрової трансформації відповідних

управлінських процесів, що створює наукову основу для подальшого розвитку ризик-орієнтованого управління грошовими потоками банку та розширює можливості застосування сучасних аналітичних, прогностичних і цифрових інструментів у системі банківського менеджменту.

Ключові слова: банк, грошові потоки, ризик-менеджмент, цифрова економіка, цифровізація, банківські ризики, кредитний ризик, валютний ризик, кіберризик, моделювання, машинне навчання, прогнозування, стрес-тестування, фінансова стійкість, стратегічне управління ризиками.